

Avrupa'da Yaşayan Türklere Yönelik Çifte Vatandaşlık Uygulamaları: Belçika Örneği

Cahit Gelekçi*

Özet

Türkiye'den Avrupa ülkelerine çalışmak üzere gönderilen ilk işçilerin üzerinden yaklaşık yarım asır geçti. Başlangıçta geçici olarak düşünülen işçi göçü zaman içerisinde düşünülenin ve planlananın ötesine geçmiştir. Çeşitli Avrupa ülkelerine çalışmak üzere giden Türk işçilerinin bir bölümü Türkiye'ye geri dönerken bir bölümü ise gittikleri ülkelere yerleşmeye karar vermişlerdir. Geri dönmeyenlerin günümüze gelinen süreçte karşılaştıkları birçok sorun bulunmaktadır. Bunların başında ise eğitim, dil, iş bulma ve iş kurmaya yönelik sıkıntılar, vatandaşlık ve çifte vatandaşlık ile ilgili uygulamalar gelmektedir. Bu çalışmada, Belçika'nın vatandaşlık uygulamaları ve çifte vatandaşlığa yaklaşımı, Türklerin ne kadarının çifte vatandaş olduğu Ağustos 2007-Ağustos 2008 tarihleri arasında Belçika'da gerçekleştirilen alan araştırmasının verileri çerçevesinde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Çifte vatandaşlık, Belçika'daki Türkler, Göç, İşçi göçü, Belçika.

Giriş

Birçok toplumun tarihinde önemli yere sahip olan göç olgusu siyasal, ekonomik, kültürel ve psikolojik boyutlarıyla birçok anlam taşımaktadır. İnsanların, toplulukların, milletlerin tarihsel süreçteki göçleri bazen isteğe veya yaşama şekline bağlı olarak gerçekleşmişken bazen de savaş, siyasal problemler, ekonomik nedenler, çatışmalar, iklim veya coğrafi nedenler gibi zorunluluklardan kaynaklanmıştır. Nedenleri ve mesafeleri her ne olursa olsun tarihin en eski dönemlerinden beri var olan göç olgusu, gü-

* Doç.Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü / Ankara
gelekci@hacettepe.edu.tr

nümüzde de devam etmektedir. Örneğin ulusal ve uluslararası düzeyde son yüzyılda gerçekleşen göçler, yakın zamana damgasını vuran önemli süreçlerden biri olmuştur. Özellikle I. ve II. Dünya Savaşları boyunca ve sonrasında yaşanan göçler yakın tarihin önemli uluslararası göç hareketleri içerisinde yer almaktadır. Göçler içerisinde ekonomik nedenli işçi göçleri ayrı bir öneme sahiptir.

II. Dünya Savaşı sonrası sanayileşmiş Batı Avrupa ülkelerine yönelik işçi göçü uluslararası düzeydeki göçün en önemli örneklerinden birisini oluşturmaktadır. II. Dünya Savaşının ardından birçok Avrupa ülkesi, üretim ve büyüme odaklı politikalarına karşın, ihtiyaç duydukları iş gücünü karşılayamamışlardır. Savaşın nüfus yapısını olumsuz yönde etkilemesi, nüfus artışı oranının düşük olması ve toplumun yaşlanması Batı Avrupa ülkelerindeki işgücü açığının daha da büyümesine yol açmıştır. Federal Almanya, Fransa, Hollanda, İngiltere, Belçika, İsviçre ve Avusturya bu ülkelerin başında gelmekteydiler. Sanayileşmiş Batı Avrupa ülkeleri 1945-1973 yılları arasında ihtiyaç duydukları işgücü açığını karşılamak için öncelikli olarak çevrelerindeki gelişmekte olan ülkelere yönelmişlerdir. Avrupa'da bulunan pek çok sanayileşmiş ülkeye Avrupa'nın güneyinden ve sömürgeci ülkelerin eski sömürgelerinden işçiler getirtilmiştir. Avrupa ülkeleri II. Dünya Savaşı'ndan sonra Akdeniz ülkelerinden aldıkları işçi göçü ile hızlı bir ekonomik gelişim süreci yaşarken, ekonomik büyüme sürecine katılmaksızın işgücü gönderiminde bulunan ülkeler ise yeni bir "Avrupa Güneyi" görünümüne girmişlerdir (Unat 1975: 1). Söz konusu Avrupa ülkelerinin işgücü ihtiyacını karşılamak için anlaşma imzaladığı ülkelere birisi de Türkiye'dir. Hızlı nüfus artışına dayalı işsizlik ve gelir dağılımındaki eşitsizlik başta olmak üzere ülkede yaşanan sıkıntılar nedeniyle Türkiye bazı Avrupa ülkeleri ile işgücü değişimi anlaşmaları imzalamak durumunda kalmıştır. Türkiye ile işçi gönderdiği ülkeler arasında yapılan anlaşmalar başlangıçta geçici olarak planlanmıştı. Ancak yurtdışına çalışmak üzere giden Türklere bir bölümü zaman içerisinde geri dönerken, bir bölümü çalışmak üzere gittikleri ülkelere yerleşmeye karar vermişlerdir. Yerleştikleri ülkelere eş ve çocuklarını da götüren Türk işçileri, Avrupa'nın birçok ülkesinde kalıcı bir Türk nüfusunun oluşmasına yol açmışlardır. Avrupa ülkeleri içerisinde başlangıçta işçi göçüne, daha sonra ise aile birleşimine ve aile kurmaya dayalı Türk nüfusunun bulunduğu ülkelere biriside Belçika'dır. Bu çalışmanın konusu Belçika'da yaşayan Türklere çifte vatandaş olmak istemelerinin nedenleri ve Belçika'nın bu konuya yaklaşımı ile sınırlandırılmıştır. Alan araştırmamızın sonuçlarına geçmeden önce araştırmanın yöntemi, Belçika'nın yabancılara

yaklaşımı ve çifte vatandaşlık konusundaki tutumunu anlayabilmek için ülkenin nüfus ve kültürel yapısı, Belçika'daki Türk nüfusu hakkında kısa bilgi vermek yararlı olacaktır.

Belçika'da yaşayan Türk toplumuna yönelik çifte vatandaşlık uygulamalarını konu alan bu çalışma kuramsal ve uygulamalı olmak üzere iki aşamadan oluşmaktadır. Araştırmanın kuramsal bölümünde Belçika'nın siyasal ve kültürel yapısı hakkında kısaca bilgi verildikten sonra ülkedeki işçi göçüne dayalı oluşan nüfus yapısı, Türkiye'den Belçika'ya göç ve Belçika'nın çifte vatandaşlığa yaklaşımı konusuna değinilmiştir. Çalışmanın alan araştırması bölümünde ise Belçika'da yaşayan Türklerin, ne kadarının Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığının yanında Belçika vatandaşı olduğu, Belçika vatandaşlığına geçiş sebepleri, Belçika vatandaşlığı bulunmayanların Belçika vatandaşlığına geçmek isteyip istememe ile ilgili görüşleri gözlem, mülakat ve anket sonuçları çerçevesinde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırmada Belçika'ya çalışmak üzere giden Türk işçilerinden Türkiye'ye geri dönmeyerek yaşamlarını orada sürdürmeye karar verenler, aile birleşimi veya aile kurma yoluyla gidenler ile orada doğup 2007 yılı itibariyle 15 yaş ve üzerinde olanlar çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. Belçika'da yaşayan Türklerin sayısı 2007 sonu itibariyle T.C. Brüksel Büyükelçiliği kayıtlarına göre 187.700'dür. Araştırmamızı evrenini oluşturan 15 yaş ve üzeri olanların sayısı ise 147.488'dir.

Belçika devleti kuruluşu itibariyle üç farklı toplum esasına dayanmaktadır. Mevcut Anayasasına göre de üç toplum, üç bölge ve on eyaletten oluşmaktadır. Belçika'nın kuruluşunda esas olan üç toplum Flamanlar, Valonlar ve Almanca konuşan topluluk, bölgeler ise Flaman Bölgesi, Valon Bölgesi ve Brüksel-Başkent Bölgesi'dir. Flamanlar ülkenin kuzeyi ve Brüksel-Başkent Bölgesinde, Valonlar ülkenin güneyi ve Brüksel-Başkent Bölgesinde, Almanca konuşan toplum ise ülkenin doğu bölgesinde bulunan Eupen ve Saint Vith'te yaşamaktadırlar. Belçika'daki Türkler ise ülkenin her üç bölgesinde, bazı şehir ve kasabalarda dağınık, bazılarında ise küçük gruplar halinde yaşamaktadırlar. Flaman Bölgesinde yaşayan Türkler daha çok Gent, Limburg ve Antwerp'te; Valon Bölgesinde yaşayanlar Liège, Charleroi, Beringen, Mons ve La Louvière'de; Brüksel-Başkent Bölgesi'nde yaşayanlar ise Brüksel'de ikamet etmektedirler. Belçika'daki Türklerin yaklaşık dörtte biri Brüksel'de yaşamaktadır. Bu çalışmanın örnekleme ise her üç bölgede yaşayan Türkler arasından rastlantısal örnekleme yolu ile belirlenmiştir.

Araştırmada 0.95 güven düzeyi, $\alpha=0.05$, $p=0.5$, $q=0.5$ için 147.488 kitle genişliği ve 0.05 hoşgörü miktarına göre örneklem genişliği tespit edilmiştir. Araştırmada 0.95 güven düzeyi, $\alpha=0.05$, $P=0.5$ için 147.488 kitle genişliği ve 0.05 hoşgörü miktarına göre örneklem 383 olarak tespit edilmiş, çalışma sırasında uygulanan anket formlarından geçerli olan 490 soru kâğıdının hepsi değerlendirmelerde kullanılmıştır. Planlanandan daha fazla anket formunun değerlendirmeye alınması aynı hoşgörü miktarına göre çalışmanın daha güvenilir sonuçlara ulaşması açısından yararlı olmuştur.

Çalışmada veriler nitel ve nicel araştırma teknikleri kullanılarak elde edilmiştir. Araştırmanın saha çalışması bölümünde bilgi toplama aracı olarak anket ve mülakat teknikleri kullanılmıştır. Çalışmanın veri değerlendirme aşamasında veriler SPSS paket programı kullanılarak bilgisayara aktarılmış, frekans tabloları oluşturularak, değişkenlerin örneklem içindeki yüzde dağılımları elde edilmiş, örneklemin genel özellikleri tek yönlü tablolar halinde sunulmuştur. Daha sonra ise araştırmada belirlenmiş olan bazı değişkenler birlikte ele alınarak değerlendirilmiştir.

Belçika'nın Kültürel Yapısını Oluşturan Temel Unsurlar ve Türkiye'den İşçi Göçleri

Türkiye'nin 1964 yılında dışgöç ve işgücü anlaşması imzaladığı Belçika Krallığı, 1830 yılında Hollanda'dan ayrılarak kurulmuş olan bir devlettir. Napolyon'un savaşı kaybetmesi üzerine, 1815 yılında gerçekleştirilen Viyana Kongresiyle Kuzey Hollanda ile birleşmiş olan günümüzdeki Belçika Bölgesi 18. yüzyılın sonlarına kadar Fransız hâkimiyeti altında kalmıştır. 1815 Viyana Kongresinden sonra Belçika (Güney Hollanda) ve Kuzey Hollanda (günümüzdeki Hollanda) Hollanda Krallığı bünyesinde yer almıştır. Viyana Kongresinin ardından ülkede oluşan yeni etnik yapı dil ve kültür açısından farklı iki toplumun bir arada yaşamasını zorunlu kılmıştır. Ancak ülkenin güneyinde Katolik, kuzeyinde de Protestan olmak üzere dini bölünmenin yaşanması, etnik bölünmeye dayalı yapı Belçika'nın, Hollanda'dan 1830 yılında ayrılmasına neden olmuştur. 1830 yılında Belçika'nın Hollanda Krallığından ayrılarak yeni bir devlet olarak ortaya çıkmasında etkili olan etnik farklılıklar ve dini bölünme, yeni kurulan devletinde temel problemlerinden birisi olmuştur. Kurulduğundan günümüze kadar gelinen süreçte bu farklılıklar Belçika'nın bütünleşmesinden çok ayrışmasına, Belçika'yı meydana getiren iki ana toplum, Valonlar ve Flamanlar arasındaki ayrışmanın daha da artmasına yol açmıştır. Nüfusu 4 milyon civarında olan Valonlar Fransızca, günümüzde nüfusu 5 milyonu aşkın olan Flamanlar ise Flamanca konuşmaktadırlar. Flamanlar ve Valonlardan sonra ülkedeki en büyük top-

luluğu Belçika vatandaşlığına geçmiş 1.500.000'i aşkın yabancı kökenliler ile Belçika vatandaşlığı bulunmayan yabancılar oluşturmaktadır. Belçika'da yaşayan yabancılar veya yabancı kökenliler toplam nüfusun %15'inden fazlasını oluşturmaktadır. Özellikle 1946'lı yıllardan sonra çalışmak amacıyla misafir işçi statüsünde Belçika'ya gelen işçilerin bir bölümünün ülkeye yerleşerek kalıcı hale gelmesi, Belçika'nın etnik ve dini yapısını daha da çeşitlendirmiştir (Gelekeçi ve Köse 2009: 42-43). Valonlar, Flamanlar, yabancı ve yabancı kökenlilerin dışında, ülkenin kuruluşundan beri, Belçika'nın doğu bölgesinde bulunan Eupen ve Saint Vith'te, 70.000 civarında Almanca konuşan bir toplum da yaşamaktadır.

Belçika, Hollanda'dan ayrıldığı 1830 yılından itibaren yüz yıl boyunca dışarıya göç veren bir ülke konumunda olmuştur. 1920'li yıllardan itibaren göç almaya başlayan Belçika'da dışarıya son göç dalgası I. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında olmuştur. 19. yüzyılın ikinci yarısında göç dengesinin eksi yönünde olduğu Belçika'da, dışarıya en yoğun göç hareketi genellikle 1900'lerden önceki dönemde yaşanmıştır. Belçika'dan dışarıya en büyük göç dalgası 1840 ve 1850'li yıllarda olmuştur. Göç edenlerin ilk tercih ettikleri yer Fransa, ikinci olarak yerleştikleri bölge ise Kuzey Amerika olmuştur. Belçika'dan dışarıya yönelik son göç dalgası ise I. Dünya Savaşı sırasında ve hemen savaş sonrasında yaşanmıştır. Bu son göçün yapıldığı başlıca yerler arasında ABD ve Kanada bulunmaktaydı. Gitmez, Belçika ve diğer birçok Avrupa ülkesinin temelde, "göçmen ülkesi" olmadıklarını, tam aksine göçmen gönderen ülkeler konumunda bulduklarını, dünyanın iki yeni kıtasına yerleşen, iki eski kıtanın da kaynaklarını Avrupa'ya taşıyan, bu kaynaklara yüzyıllarca sahip çıkan sömürgecilik geleneğinin temel aktörleri olduklarını belirtir (Gitmez 1983: 48). Ancak, özellikle 20. yüzyılın ortalarından itibaren Avrupa'nın birçok ülkesinde farklı bir süreç yaşanmıştır. Örneğin çalışmamızın konusunu oluşturan Belçika, söz konusu dönemde göç alan bir ülke olmaya başlamıştır. Gerek nüfus artışıdaki düşük oran gerekse nüfusun yaş dağılımı, Belçika'nın o dönemde ihtiyaç duyduğu işgücünü karşılayamıyordu. Dolayısıyla birçok Avrupa ülkesi gibi sanayileşme yönünde önemli aşamalar kat etmeye başlayan Belçika'da da işgücüne duyulan ihtiyaç hızla artmaya başlamıştır. İşgücü açığının kapatılmasına yönelik geliştirilen politikaların başında ise komşu ve çevre ülkelerden geçici işçi getirtmek geliyordu. Belçika'nın işgücü ihtiyacını gidermeye yöneldiği ilk ülke İtalya olmuştur. Geçici işçi olarak getirilen İtalyanlar maden ocaklarında, demir ve çelik endüstrisinde istihdam edilmişlerdir. Başlangıçta İtalya'dan karşılanan işgücü ihtiyacı daha sonra İspanya, Yunanistan, Fas ve Türkiye'den getirilen işçilerle karşılanmaya çalışılmıştır. Belçika hükümeti ihtiyaç

duyduğu iş gücü açığını kapatmak için İtalya ile 1946 yılında, daha sonra sırasıyla 1956 yılında İspanya'yla, 1957'de Yunanistan'la, 1964'de Fas ve Türkiye'yle, 1969 yılında Tunus'la, 1970 yılında ise Cezayir ve Yugoslavya ile ikili anlaşmalar imzalamıştır (Wets 2008: 89). Belçika'nın yabancı işçi getirtme politikası 1945 yılından 1973 yılına kadar sürmüştür. Getirilen ilk işçilerin büyük çoğunluğu Valon bölgesindeki Liège ve Hainaut ile Flaman bölgesindeki Limbourg ağır endüstri bölgelerinde istihdam edilmişlerdir. Söz konusu üç eyaletteki işçi göçleri bu eyaletlerde farklı tarihsel, kültürel ve dini özelliklerle sahip çok kültürlü bir toplum yapısının oluşmasına yol açmıştır.

20.yüzyılın ortalarına kadar genellikle ülke dışına göç veren bir ülke durumunda olan Belçika bu dönemden itibaren sanayileşme alanında kat ettiği gelişmeler ile göç alan, ekonomi ve nüfus açısından büyüyen bir ülke durumuna gelmiştir. Ancak Belçika'ya göç etmiş eski ve yeni yabancı göçmenler arasında kültür açısından, özellikle inanç ve dil bakımından çok önemli farklılıklar bulunmaktadır. İlk gelen göçmenler sadece Avrupa kökenli ve Katolik iken, sonrakiler ise genellikle Avrupalı olmayan ve Müslümanlardır. Bunun yanında, yine 1970'li yıllardan itibaren Belçika'nın sömürgesi olan veya etki sahasında bulunan ülkelerden; Kongo, Ruanda, Burundi gibi ülkelerden Afrikalılar ülkeye gelmeye başlamışlardır. Afrika ülkelerinden gelenlerin sayısı politik sığınma veya iltica yoluyla devamlı arta gelmiştir (Lesthaeghe 2000: 2-4). Afrika ülkelerinden yasal veya yasal olmayan yollardan gelenlerin sayısındaki hızlı artışa rağmen Belçika'da, Avrupa Birliği üyesi olmayan ülke vatandaşları içerisinde nüfus yoğunluğu bakımından ilk sırada Faslılar ikinci sırada ise Türkler gelmektedir (Wets 2008: 89).

Türkiye'den sanayileşmiş Batı Avrupa ülkelerine yönelik işçi göçü başlangıçta yasal çerçeveden yoksun, kişilerin kendi girişimleri ile olmuştur. Ancak 1950'li yıllardan itibaren şahsi girişimler ile Batı Avrupa ülkelerine yönelik başlayan işgücü akımının ilerleyen süreçte belirli hukuki ve idari esaslara bağlanması, hem gönderen hem de kabul eden ülke çıkarları açısından, bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye'de İş ve İşçi Bulma Kurumu ile yetkili irtibat büroları bu ihtiyacı karşılamak üzere görevlendirilmiştir. Ancak gerek ilgili ülkelerle yapılan işgücü anlaşmalarından önce gerekse anlaşmalardan sonra başka yollar deneyerek yurt dışında iş arayan Türk vatandaşları da olmuştur (Yurt Dışı Göç Hareketleri ve Vatandaş Sorunları 1973: 17-18). Türkiye İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun resmi verilerine göre 1963-1973 yılları arasında Belçika'ya 15.831 erkek ve 33 kadın olmak üzere toplam 15.864 Türk işçisi gönderilmiştir. 970'li yıllarda yaşanan ekonomik kriz Batıdaki birçok ülke gibi Belçika'nın da 1973 yılında işçi alımlarını durdurmasına neden olmuştur. Belçika ve yurt

dışından işçi getirtten diğer ülkeler toplu işçi göçlerini durdurmuş, aile birleşmelerine kısıtlamalar getirmişlerdir. Bu süreçten sonra işçi mübadelesi kapsamında yurt dışına çalışmak üzere giden Türklere bir bölümünün geri dönmesine karşın, bir kısmı gittikleri ülkelerin kendilerine sağlamış olduğu olanaklardan ve elde etmiş oldukları yasal haklarından faydalanarak ilgili ülkelerde kalmaya karar vermişlerdir. 1970'li yıllardan günümüze gelinen süreçte ise Avrupa'nın birçok ülkesinde kalıcı olarak yaşamaya başlayan Türklere nüfusu, aile birleşmeleri ve aile kurma yoluyla önemli oranda artmıştır (Gelekeçi ve Köse 2009: 90).

Belçika'nın Çifte Vatandaşlığa Yaklaşımı

Çifte vatandaşlık, Türk vatandaşlığına ilave olarak, başka bir ülkenin vatandaşlığını kazanmak anlamını taşımakta olup, Türk vatandaşlığı kanununa göre kendi istekleri ile yabancı bir devlet vatandaşlığına geçen vatandaşlarımızın bu durumu kendiliklerinden bildirmeleri halinde, Türk vatandaşlığını da korumalarına, yani çifte vatandaş olmalarına izin verilmektedir. Belçika vatandaşlık yasası da çifte vatandaşlığa müsaade etmektedir. Ancak kendi vatandaşlarına yönelik olarak 9 Haziran 2007 yılına kadar 18 yaşının üzerinde olup gönüllü olarak başka bir ülke vatandaşlığını elde edenler Belçika vatandaşlığını kaybediyorlardı. 9 Haziran 2007 ile 28 Nisan 2008 tarihleri arasında ise gönüllü olarak sadece Avusturya, Danimarka, İspanya, Fransa, İrlanda, Lüksemburg, Norveç, Hollanda ve Birleşik Krallık vatandaşlığını alanlar Belçika vatandaşlığını kaybediyorlardı. 28 Nisan 2008 tarihinden sonra ise hangi ülkenin vatandaşlığı alınır alınırsa kişinin Belçika vatandaşlığı devam etmektedir. Belçika vatandaşı olan ve otomatik olarak başka bir vatandaşlık alan kişiler (herhangi bir işlem yapmaksızın, örneğin ebeveynlerin başka bir milliyete sahip olmaları nedeniyle doğuştan o tabiiyetin elde edilmesi) Belçika vatandaşlığını kaybetmezler. Bu durumdaki kişiler iki veya daha fazla vatandaşlığa sahip olabilirler. Başka bir ülkenin vatandaşı olan aynı zamanda Belçika vatandaşlığını kazanan kişinin de orijinal vatandaşlığından vazgeçmesi yönünde talepte bulunulmaz. Sadece Belçika vatandaşlığını kazanan kişiye bu durumu vatandaşı olduğu kendi ülkesine bildirmesi tavsiye edilir.

Belçika'ya evlilik, aile birleşimi çerçevesinde gelen yabancılar, eşlerinin Belçika vatandaşı olması durumunda Belçika vatandaşlığına başvurabilirler. Belçika vatandaşlığına başvurabilmeleri için en az 18 yaşında olmaları, üç aydan fazla oturum müsaadesiyle, Belçika'da en az üç yıl ikamet ettikten sonra vatandaşlığa müracaat edebilirler. Ancak vatandaşlığa müracaat süresi üç yıl olarak belirtilmiş olmasına karşına, müracaat için eşlerin en az

altı ay birlikte yaşamış olmaları yeterlidir. Eşlerin işlemler tamamlanıncaya kadar birlikte yaşamaları zorunludur. Evlilik yoluyla Belçika vatandaşlığını kazanan kişinin 18 yaşından küçük çocukları da aynı tarihte doğrudan Belçika vatandaşlığını kazanmış olurlar.

18 yaşından küçük olan çocukların anne veya babasında birisinin, eğer evlatlık ise evlat edinen kişilerden birisinin, Belçika vatandaşı olması durumunda çocuk Belçika vatandaşlığını doğrudan kazanmış olur. 18 yaşından büyük kişilerin Belçika vatandaşlığına başvurabilmeleri için aşağıda belirtilen şartlardan birini yerine getirmesi istenilmektedir:

1. Belçika'da doğmuş olmak ve doğumdan itibaren Belçika'da yaşıyor olmak.
2. Yurtdışında doğanlarda vatandaşlık başvurusu sırasında anne veya babasından birisi Belçika vatandaşı olmak. Kişi eğer başvuru sırasında Belçika dışında yaşıyorsa Belçika vatandaşı olan anne veya babasının Belçika'da ikamet ettiğini ve onlarla bağlantısının devam ettiğini kanıtlamak zorundadır.
3. Belçika'da en az yedi yıl resmi oturum belgesiyle ikamet etme ve müracaat tarihinde süresiz oturum müsaadesine sahip olmak www.diplomatie.be/en/services/nationality.asp).

Belçika'da son yasal düzenleme ile birlikte on sekiz yaşından itibaren vatandaşlığa başvurularda kişinin "uyum" (çevresiyle uyumu, dil bilme, vs.) şartı istenilmektedir. Belçika'nın misafir işçi kanalıyla yürüyen, daha sonra ise aile birleşimi ve aile kurma ile devam eden göçmen politikası, çifte vatandaşlığa müsaade eden yaklaşımı, ülkedeki yabancı ve yabancı kökenlilerin sayısının önemli oranlara ulaşmasına olanak vermiştir. Şimdi Ağustos 2007 - Ağustos 2008 tarihleri arasında Belçika'da yaşayan Türklerin çifte vatandaşlık durumları ve Belçika vatandaşlığına geçiş nedenleri konusunda gerçekleştirdiğimiz alan araştırmasının sonuçlarını kısaca ele alarak değerlendirmeye çalışacağız.

Araştırmanın Sonuçları

Türkiye'den iş gücü açığı bulunan sanayileşmiş Batı Avrupa ülkelerine 1961-1973 yılları arasında gönderilen işçilerin büyük çoğunluğu erkeklerden oluşmakta olup, kadın işçilerin sayısı çok azdı. Örneğin söz konusu tarihler arasında Belçika'ya resmi yollardan gönderilen kadın işçi sayısı yalnız 33'dür. Belçika'da Türk kadınının varlığı ilk aşamada aile birleştirmeleri yoluyla oluşmaya başlamıştır. Daha sonraki süreçte ise aile kurma kanalıyla gidenler ve doğum temel etken olmuştur. 1970'li yılların ortasında yaşanan ekonomik kriz Batıda işçi alımlarının durdurulmasına yol açmış, bu süreçten

sonra toplu işçi göçleri durdurulmuş, aile birleşmelerine kısıtlamalar getirilmiştir. İşçi mübadelesi kapsamında yurt dışına çalışmak üzere gidenlerin bir bölümünün geri dönmeye karşı, önemli bir kısmı gittikleri ülkelerin kendilerine sağlamış olduğu olanaklardan faydalanarak yerleşmeye karar vermişlerdir. Kaldıkları ülkelere eş ve çocuklarını da götüren Türk aileleri Avrupa'nın birçok ülkesinde kalıcı bir Türk nüfusunun oluşmasına yol açmışlardır. İlerleyen süreçte evliliklerin önemli bir bölümünü de Türkiye'den yapan Avrupa'daki Türk işçileri, Avrupa'daki Türk nüfusunun artışına destek vermiştir. Günümüze gelen süreçte ise Avrupa ülkelerindeki Türk nüfusunun cinsiyet dağılımı aile birleştirmeleri ve aile kurma kanalıyla dengelenmiştir. Söz konusu süreç Belçika'da yaşayan Türklere içinde aynen geçerlidir. Aşağıdaki tabloda kendilerine anket uyguladığımız araştırma grubunun cinsiyet dağılımı yer almaktadır.

Tablo 1: Araştırma Grubunun Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Sayı	Yüzde
Kadın	230	46.9
Erkek	260	53.1
Toplam	490	100.0

Çalışma kapsamında anket uygulanan 490 kişinin cinsiyet dağılımlarının yer aldığı tablo 1'de araştırma grubunun %46.9'unun kadınlardan, %53.1'nin ise erkeklerden oluştuğu görülmektedir.

Kendilerine soru kâğıdı uyguladığımız araştırma grubunun yaşları ise 15 ile 74 arasında değişmektedir. Araştırmanın örneklemini oluşturan grup içerisinde %16.7 ile ilk sırada 20-24 yaş grubu yer almaktadır. Daha sonra sırasıyla %13.9 ile 35-39, %13.7 ile 25-29, %13.3 ile 30-34, %10.8 ile 15-19, %10.6 ile 40-44, %7.1 ile 50-54, %6.7 ile 45-49, %5.9 ile 55-59, %0.8 ile 60-64, %0.4 ile de 65 ve üzeri yaş grupları gelmektedir. Anket uygulanan yaş grupları içerisinde 15 ile 44 yaş aralığındaki kişiler örneklemin %79'una karşılık gelmektedir. Bu yaş aralığındaki kişilerin büyük bir bölümü Belçika'da doğmuş olanlar ve aile kurma kanalıyla Belçika'ya gitmiş olanlardan meydana gelmektedir. Yaş Belçika'da yaşayan Türklere sorunlarının farklılaşmasında önemli bir etken olarak karşımıza çıkmıştır. Örneğin yapmış olduğumuz mülakat ve gözlemlere göre yaşlı nüfusta yabancı dil temel sorunlardan biri iken çocuklar ve gençler arasında anadili öğrenme ve konuşma ana sorunlardan birini oluşturmaktadır.

Tablo 2: Araştırma Grubunun Medeni Duruma Göre Dağılımı

Medeni Durum	Sayı	Yüzde
Evli	302	61.6
Bekâr	149	29.2
Eşinden ayrılmış	38	7.8
Eşi vefat etmiş	7	1.4
Toplam	490	100.0

Araştırma grubunu oluşturan 490 kişinin %61.6'sı evli, %29.2'si bekâr, %7.8'i eşinden ayrılmış, %1.4'ünün ise eşi vefat etmiştir. Belçika'da yaşayan Türklere arasında Türkiye'den evlenerek gelin veya damat getirme 2000'li yıllara kadar yüksek düzeyde seyretmiştir. Örneğin 1991 nüfus sayımının verilerine göre gelinlerin %75'i damatların ise %70'i Türkiye'den getirilmekteydi (Lesthaeghe 2000: 20). Ancak yapmış olduğumuz mülakatlarda bu oranların son 10 yıl içerisinde giderek düştüğü belirtilmiştir.

Araştırma grubunun eğitim durumuna bakıldığında, örneklemin %12.4'nün Türkiye'de ilkökul, %9.4'nün Türkiye'de ortaokul, %11.6'sının Türkiye'de lise, %4.1'nin Türkiye'de meslek lisesi, %5.9'nun ise Türkiye'de yüksekokul veya üniversite mezunu oldukları görülmektedir. Örneklemin bir bölümü Türkiye'de eğitim hayatını tamamlarken bir bölümü eğitim hayatının bir kısmını veya tamamını Belçika'da sürdürenler veya tamamlamış olanlardan meydana gelmektedir. Türkiye'de eğitim hayatını tamamlamış olanlar işçi olarak gidenler, aile birleşimi ile giden eşler ve onların çocuklarının bir bölümü ve evlenerek aile kurma kanalıyla gidenlerden oluşmaktadır. Araştırma grubunun %8'i ise Belçika'da zorunlu eğitimi (ilkokul, ortaokul ve lise), %14.1'i Belçika'da meslek okulunu (ortaokul ve lise), %8.1'i ise Belçika'da yüksekokul veya üniversiteyi tamamlamıştır. Örneklemin %3.9'u Belçika'da zorunlu eğitime (ortaokul ve lise kısmına), %2.2'si Belçika'da meslek okuluna (ortaokul ve lise), %13.1'i ise Belçika'da yüksekokul veya üniversiteye devam etmektedir. Araştırmamız kapsamında anket uyguladığımız kişilerin %27.1'i ise ya üniversite mezunu ya da üniversiteye devam edenlerden meydana gelmektedir. Örneklemin içerisinde okur-yazar kategorisinde olanların oranı %3.1 iken, okur-yazar olmayanların oranı ise % 4.1'dir. Okur-yazar veya okur-yazar olmayanlar genelde kadınlardan ve ilk kuşak gelen işçiler ve onların eşlerinden oluşmaktadır. Belçika'da yaşayan Türklere eğitim sürecinde karşılaştıkları en önemli sorun yabancı dilin yetersizliğidir. Eğitime devam eden gençlerle yaptığımız görüşmelerde, ister Belçika'da doğup büyüsün isterse Türkiye'de, en önemli sorunlarının eğitim gördükleri yabancı dili iyi düzeyde bilememelerinin olduğunu ifade etmiş-

lerdir. Sadece bu nedenden dolayı çok sayıda Türk genci üniversite eğitimlerini tamamlayamamış, eğitimlerini yarıda bırakmak zorunda kalmışlardır. Yabancı dilin yanında anadilin yeterli düzeyde öğrenilmemesi de önemli sorunların başında gelmektedir. Bu sorunu gidermeye yönelik olarak Belçika'da Türkler tarafından kurulmuş bazı dernekler, Belçika'da doğan çocuk ve gençlere, Türkçe okuma yazma bilmeyen yaşlı kuşağa ücretsiz kurslar aracılığıyla Türkçe okuma-yazma dersleri, yabancı dili yetersiz olanlara da yabancı dil dersleri vermektedir.

Tablo 3: Araştırma Grubunun Doğum Yerine Göre Dağılımı

Doğum Yeri	Sayı	Yüzde
Türkiye	306	62.4
Belçika	184	37.6
Toplam	490	100.0

Çalışmamız kapsamında anket uygulanan örneklem grubumuzun %62.4'ü Türkiye, %37.6'sı ise Belçika doğumludur. Türkiye doğumlular işçi olarak gidenler, aile birleşimi kanalıyla gidenler, aile kurma yoluyla gidenler, eğitim görmek amacıyla veya turist olarak gidip oraya yerleşmeye karar verenlerden oluşmaktadır. Türkiye doğumluların oranı Belçika'daki Türk nüfusu içerisinde her geçen yıl daha da azalmaktadır. Çünkü Belçika'da yaşayan Türklere Türkiye'den evlenerek eşlerini Belçika'ya götürmelerindeki oranlar gittikçe düşmektedir.

Tablo 4: Araştırma Grubunun Belçika'ya Geliş Şekline Göre Dağılımı

Belçika'ya Geliş Şekli	Sayı	Yüzde
Belçika'da doğma	178	36.3
Evlilik (Aile kurma)	177	36.1
Aile birleşimi	78	15.9
İşçi	18	3.7
Turist	20	4.1
Eğitim	10	2
İltica	7	1.4
Cevapsız	2	0.4
Toplam	490	100.0

Araştırmamız kapsamındaki kişilerin Belçika'ya geliş şekline yönelik sorulan soruya verdikleri cevapların dağılımının yer aldığı tablo 4'de ilk sırayı %36.3 ile Belçika doğumlular almaktadır. Tablo 3'de Belçika doğumluların sayısının 184 olarak görülmesine karşılıklı Belçika'ya geliş şeklinin yer aldığı tablo 4'deki dağılımda Belçika doğumluların 178 olarak görülmesinin nedeni araştırma grubundaki bazı kişilerin Belçika'da doğmasına karşılıklı Türki-

ye'ye dönüş yapmaları, daha sonra ise evlenerek veya başka bir nedenle tekrar Belçika'ya geri dönüş yapmalarından kaynaklanmaktadır. Bu durumdaki kişi sayısı 6'dır.

Belçika doğumluları %36.1 ile evlilik yoluyla gelin veya damat olarak gelenler, %15.9 ile aile birleşimi yoluyla gelenler, %4.1 ile turist olarak gelenler, %3.7 ile işçi olarak gelenler, %2 ile eğitim görmek amacıyla gelenler, %1.4 ile ise iltica yoluyla Belçika'ya gelmiş olanlar takip etmektedir. Türkiye'den Belçika'ya çalışmak üzere gönderilen işçilerin büyük bir bölümü erkeklerden ve aynı zamanda evlilerden oluşmaktaydı. Belçika'da çalışma süreleri uzatılan Türk işçilerin bir bölümü Belçika devletinin aile birleşimine izin vermesiyle eş ve çocuklarını Belçika'ya götürmüş, bekâr olanların bir bölümü de Türkiye'den evlenerek (aile kurarak) eşlerini Belçika'ya götürmüşlerdir. 1970'li yıllarda daha çok aile birleşimi yoluyla Türkiye'den Belçika'ya göç gerçekleşirken, 1980'li yıllardan sonra "aile kurma" yoluyla gelin veya damatların gidişleri söz konusudur. Tablo'da da görüldüğü üzere işçi olarak gidenlerin sayısı günümüzde zamanla çok azalmıştır. Belçika'ya turist olarak giden bazı Türkler ise Belçika'nın imkânlarını göz önünde bulundurarak ya evlilik ya da iş bularak oraya yerleşmişlerdir.

Belçika doğumlu olmayan kişilerin Belçika'da bulunma sürelerine baktığımızda, ilk sırayı %22.5 ile 1 ile 5 yıl arasında Belçika'da yaşayanların aldığı görülmektedir. Bu grupta yer alanların büyük çoğunluğu evlilik yolu ile "aile kurarak" Belçika'ya gelenlerden oluşurken çok az bir kısmı turist olarak veya eğitim görmek amacıyla gelenlerden oluşmaktadır. İkinci sırada %21.9 ile 30 yıldan daha uzun süredir Belçika'da yaşayanlar yer almaktadır. Bu grupta işçi olarak gelen ilk kuşak ve onların aile birleşimi yoluyla Belçika'ya getirdikleri eş ve çocukları büyük çoğunluğu oluşturmaktadır. Daha sonra ise sırasıyla %15.8 ile 6-10 yıl arası, %11.5 ile 16-20 yıl arası, %11.2 ile 26-30 yıl arası, %10.8 ile 11-15 yıl arası, %5.1 ile 21-25 yıl arası Belçika'da yaşayanlar gelmektedir. 25 yıldan daha uzun süredir Belçika'da yaşayanların büyük bölümü işçi olarak gidenler, aile birleşimi yoluyla gidenler ve Belçika'da doğmuş olanlardan oluşmaktadır. İşçi olarak gidenlerin hepsi bu grupta yer almaktadır. 1 ile 25 yıl arasındaki gurbun önemli bir kısmı ise aile kurarak gelin veya damat olarak Belçika'ya gidenlerden oluşurken geri kalanların büyük bir bölümü de Belçika'da doğmuş olanlardan meydana gelmektedir.

Tablo 5: Araştırma Grubunun Yaptıkları İşe Göre Dağılımı

Yapılan İş	Sayı	Yüzde
Özel	141	28.8
Öğrenci	94	19.2
İşsiz	89	18.2
Ev hanımı	64	13.1
Kendi iş yeri	54	11
Devlet kurumunda	21	4.3
Serbest meslek	13	2.7
Emekli	12	2.4
Hastalıktan dolayı	2	0.4
Toplam	490	100.0

Araştırmamız kapsamında anket uygulanan kişilerin %28.8'i özel bir firmada, %11'i kendi iş yerinde, %4.3'ü bir devlet kurumunda çalıştığını ifade ederken, %2.7'si ise serbest meslek sahibi olduğunu belirtmişlerdir. Örneklerin %19.2'si öğrenci, %13.1'i ev hanımı, %2.4'ü ise emekli olduğunu ifade ederken %18.2'si ise işsiz olduklarını belirtmişlerdir. Tablodaki da görüldüğü üzere Belçika'da yaşayan Türkler arasında bir devlet kurumunda çalışanların oranı çok azdır. Özel bir firmada çalışıyorum cevabını verenlerin büyük bir bölümü ise Türklerin Belçika'da çalıştırdığı küçük ölçekli işletmelerde çalışmaktadırlar. Belçika'daki Türkler genelde küçük ve orta düzeyde aile şirketleri şeklinde iş yerleri işletmektedirler. Bu işyerlerinde ise genelde bütün aile fertleri birlikte çalışmaktadır. Türklerin kendi iş yerlerinde genellikle Türkleri çalıştırmaları Belçika'da yaşayan Türklerin sosyal iş yaşamında bir yer edinebilmelerinde önemli bir rol oynamaktadır. Tablodaki da görüldüğü üzere ev hanımı ve çalışmayanların oranı %31.3'dür. İşsizlik Belçika'da yaşayan Türkler arasında önemli bir sorun teşkil etmektedir. Bu açıdan Belçika'da yaşayan Türklerin ekonomik yaşamdaki konumları ve işsizliğin temel nedenleri üzerine derinlemesine bir araştırmanın yapılması büyük önem arz etmektedir.

Tablo 6: Araştırma Grubunun Belçika Vatandaşı Olup Olmamasına Göre Dağılımları

Belçika Vatandaşlığı	Sayı	Yüzde
Belçika vatandaşı	361	73.7
Belçika vatandaşı değil	129	26.3
Toplam	490	100.0

Araştırma grubunun %73.7'sinin Belçika vatandaşlığı bulunurken %26.3'nün Belçika vatandaşlığı bulunmamaktadır. Belçika vatandaşlığı bulunan Türklerin %29.9'u doğuştan Belçika vatandaşlığını elde ederken,

%70.1 sonradan Belçika vatandaşlığına başvurarak yaşadıkları ülkenin vatandaşlığını elde etmişlerdir (tablo 7).

Tablo 7: Araştırma Grubunun Belçika Vatandaşlığını Kazanma Şekline Göre Dağılımları

Belçika Vatandaşlığını Elde Etme Şekli	Sayı	Yüzde
Sonradan başvurarak Belçika vatandaşı	249	69
Doğduğundan beri Belçika vatandaşı	108	29.9
Evlilik yoluyla Belçika vatandaşı	3	0.8
İltica yoluyla Belçika vatandaşı	1	0.3
Toplam	361	100.0

Sonradan başvurarak Belçika vatandaşlığını elde eden Türklerin vatandaşlığa geçmek istemelerindeki nedenlerin önem dereceleri kişilere göre değişmektedir. Tablo 8'de Belçika'da yaşayan Türklerin Belçika vatandaşlığını da almak istemelerindeki birincil nedenlerin dağılımı yer almaktadır.

Tablo 8: Sonradan Başvurarak Belçika Vatandaşlığını Elde Eden Türklerin Vatandaşlığa Geçmek İstemesindeki Birincil Nedenler

Belçika Vatandaşlığına Geçmek İstemedeki Temel Neden	Sayı	Yüzde
Çocuklarının geleceği için	51	20.2
Belçika'daki sosyal haklardan yararlanmak için	46	18.2
Para kazanma, iş bulma, iş kurma, iş yeri açma gibi ekonomik nedenlerden dolayı	42	16.6
Belçika'da kendimize ait bir düzen kurduğumuz için	30	11.9
Schengen ülkeleri bünyesinde serbest dolaşım hakkından dolayı	18	7.1
Kendimi Belçika'ya ait hissetmemden dolayı	17	6.7
Yerel ve genel seçimlerde seçme, seçilme hakkı kazanmak için	16	6.3
Çocuk yaşta ailem Belçika vatandaşlığına geçirdiği için	12	4.7
Siyasal nedenlerden dolayı	6	2.4
Cevapsız	15	5.9
Toplam	253	100.0

Belçika'nın çifte vatandaşlığa izin veren bir politika izlemesi, diğer Avrupa ülkelerine göre daha az zorluk çıkarması ve vatandaşlık sürecinin daha kısa bir zaman alması ülkede yaşayan yabancıların ve yabancı kökenlilerin vatandaşlığa başvurmalarında kolaylık sağlamaktadır. Yapmış olduğumuz mülakatlarda Belçika'nın bu yaklaşımının vatandaşlığa başvurmalarında önemli bir rahatlık sağladığı ifade etmişlerdir. Belçika'da yaşayan Türklerin, Türk vatandaşlığının yanında yaşadıkları ülkenin vatandaşlığını da elde etmek istemelerinin nedenleri farklılaşabilmektedir. Bazen tek bir neden bazı durumlarda ise birden fazla neden Belçika vatandaşlığına başvurmada öne çıkabilmektedir. Bu nedenler kişilere, kişilerin beklentilerine ve geleceğe yönelik planlarına göre değişebilmektedir. Tablo 6'da görüldüğü üzere araştırma grubunun %73.7'sinin Türk vatandaşlığının yanında

Belçika vatandaşlığı da (çifte vatandaş) bulunmaktadır. Belçika vatandaşlığı bulunanların %70.1'i sonradan Belçika vatandaşlığına başvurarak vatandaşlıklarını almışlardır. Sonradan başvurarak Belçika vatandaşlığını elde edenlerin vatandaşlığa geçişteki temel nedenlerinin yer aldığı tablo 8'deki dağılımda araştırma grubunun %20.2'si çocuklarının geleceği ile ilgili düşüncelerinin, %18.2'si Belçika'daki sosyal haklardan yararlanmak istemesinin, %16.6'sı para kazanma, iş bulma, iş kurma, iş yeri açma gibi ekonomik nedenlerin, %11.9'u Belçika'da kendilerine ait bir düzen kurmalarının, %7.1'i Schengen ülkeleri bünyesinde serbest dolaşım hakkını elde etmek istemelerinin, %6.7'si kendisini Belçika'ya ait hissetmesinin, %6.3'ü yerel ve genel seçimlerde seçme, seçilme hakkı elde etmek istemesinin, %2.4'ü siyasal nedenlerin Belçika vatandaşlığına geçmesindeki en önemli nedeni oluşturduğunu ifade etmişlerdir. Sonradan Belçika vatandaşlığını elde edenlerin %4.7'si ise çocuk yaşta ailesinin Belçika vatandaşlığına geçirmiş olduğunu ifade ederken, %5.9'u bu soruya cevap vermemişlerdir. Belçika'da yaşayan fakat bugüne dek Belçika vatandaşlığına geçmemiş Türklerin sayısı Belçika Milli İstatistik Enstitüsü verilerine göre 42.014'dür (www.statbel.fgov.be.). Araştırma kapsamındaki Türklerin ise %26.3'ü Belçika vatandaşlıklarının bulunmadığını ifade etmişlerdir. Araştırma süresince görüştüğümüz bu kişilerin yarıya yakını Belçika vatandaşlığı için başvuruda bulduklarını, vatandaşlık süreci ile ilgili işlemlerinin devam ettiğini belirtirken, bir kısmı ise vatandaşlık için gereken şartları sağladıktan sonra Belçika vatandaşlığı için başvuruda bulunacaklarını ifade etmişlerdir.

Belçika vatandaşlığı ile cinsiyet, eğitim, yaş ve doğum yeri gibi bazı değişkenler arasındaki ilişkilerin yer aldığı aşağıdaki veriler çalışmanın birçok açıdan ele alınmasına olanak sağlamaktadır.

Belçika vatandaşlığı ve cinsiyet birlikte değerlendirildiğinde kadınların %72.2'sinin erkeklerin ise %75'nin Belçika vatandaşlığının bulunduğu görülmektedir. Bu sonuçlar çifte vatandaşlığın cinsiyete göre farklılaşmadığını göstermektedir. Belçika vatandaşlığı ve doğum yeri tablo 9'da birlikte ele alınmıştır.

Tablo 9: Belçika Vatandaşlığı ve Doğum Yeri

Belçika Vatandaşlığı		Doğum Yeri		Toplam
		Türkiye	Belçika	
Belçika vatandaşım	Sayı	181	180	361
	Satır%	50.1	49.9	100.0
	Sütun%	59.2	97.8	73.7
	Toplam%	36.9	36.7	73.7
Belçika vatandaşı değilim	Sayı	125	4	129
	Satır%	96.9	3.1	100.0
	Sütun%	40.8	2.2	26.3
	Toplam%	25.5	0.8	26.3
Toplam	Sayı	306	184	490
	Satır%	62.4	37.6	100.0
	Sütun%	100.0	100.0	100.0
	Toplam%	62.4	37.6	100.0

Belçika vatandaşlığı ve doğum yerinin birlikte yer aldığı tablo 9'da Belçika doğumlu olanların %97.8'inin Belçika vatandaşlığı dolayısıyla çifte vatandaşlığı bulunurken Türkiye doğumluların %59.2'sinin çifte vatandaşlığının bulunduğu görülmektedir. Araştırma kapsamındaki Türkiye doğumlulardan 125 kişinin, Belçika doğumlu olanlardan ise 4 kişinin çifte vatandaşlığı bulunmamaktadır. Belçika vatandaşlığı bulunmayanların büyük çoğunluğunun Türkiye'den evlilik yoluyla gelen gelin veya damatlardan oluştuğu, onların da bir bölümünün Belçika vatandaşlığına başvurduğu, işlemlerin ve sürecin devam ettiği tespit edilmiştir.

Belçika vatandaşlığı ve eğitim düzeyi birlikte ele alındığında Türkiye'de ilkököl mezunu olanların %52.5'nin, Türkiye'de ortaokul mezunlarının %50'sinin, Türkiye'de lise mezunlarının %61.4'ünün, Türkiye'de meslek lisesi mezunlarının %60'nın, Türkiye'de yüksekokul/üniversite mezunlarının %72.4'ünün Belçika vatandaşlığı bulunurken, Belçika'da zorunlu eğitime (ilkokul, ortaokul ve lise) devam eden veya mezunların %93.1'nin, Belçika'da meslek okuluna (ortaokul ve lise) devam eden veya mezunların %87.5'nin, Belçika'da yüksekokul/üniversiteye devam eden veya mezunların %91.3'ünün Belçika vatandaşlığı dolayısıyla çifte vatandaşlıklarının bulunduğu görülmektedir. Verilerden de anlaşılacağı üzere Belçika'da eğitim görenler veya tamamlayanların Belçika vatandaşlığını elinde bulundurma oranları Türkiye'de eğitim görmüş olanlara göre daha yüksektir. Bu durumun temel nedenlerinden biri doğuştan kazanılan vatandaşlık olmasıdır. Okur-yazar olmayanların %50'si, okur-yazarların ise %60'nın Belçika vatandaşlığı bulunmaktadır. Okur-yazar olmayanlar ile okur-yazar olanlar genellikle Belçika'ya işçi olarak

giden ilk kuşağın aile birleştirme kanalıyla gelen eşlerinden oluşmaktadır. Veriler Belçika vatandaşlığının en düşük olduğu eğitim gruplarının okur-yazar olmayanlar, okur-yazarlar, Türkiye'de ilkokul mezunları, Türkiye'de ortaokul mezunları arasında olduğunu göstermektedir.

Belçika'da yaşayan Türklerin Belçika vatandaşlığı ve yaşadıkları bölge birlikte değerlendirildiğinde Belçika vatandaşlığının en yüksek olduğu yerin Flaman Bölgesi olduğu görülmektedir. Flaman Bölgesinde yaşayan Türklerin %86.5'i Belçika vatandaşı iken, Valon Bölgesinde yaşayanların %83.9'unun, Brüksel Başkent Bölgesinde yaşayanların ise %65.9'unun Belçika vatandaşlığı bulunmaktadır. Brüksel-Başkent Bölgesi Türklerin en yoğun yaşadığı bölgedir. Bu bölgedeki Türkler genellikle Brüksel şehrinin Schaerbeek ve Saint-Josse belediyelerinin sınırları içerisinde yaşamaktadırlar. İkinci derecede ise Anderlecht, Molenbeek belediyeleri ve Laeken ilçesi Türklerin yoğun yaşadığı yerler arasında bulunmaktadır (Jacobs vd. 2008: 143-144). Belçika'da hem eski hem de yeni yabancıların ve yabancı kökenlilerin en yoğun yaşadığı bölgelerin başında Brüksel gelmektedir. Diğer şehirler Antwerp, Liège, Gent ve daha eski sanayi bölgeleri arasında yer alan Hainaut ve Limbourg eyaletleridir. Brüksel yabancıların en yoğun yaşadığı şehirdir. Ancak eyaletler düzeyinde Limbourg kuzey Akdeniz'den ve Türkiye'den gelen işçilerin yoğunluklu olarak yaşadığı eyalettir. Yine Liège, Hainaut ve Antwerp Türklerin yoğun yaşadığı eyaletler arasında yer almaktadır (Lesthaeghe 2000: 7).

Yaş grubu ve Belçika vatandaşlığı birlikte değerlendirildiğinde, 15-19 yaş arasındakilerin %83'ünün, 20-24 yaş grubunda bulunanların %75.6'sının Belçika vatandaşlığı bulunurken 25-29 yaş grubundakilerin %65.7'sinin Belçika vatandaşlığı bulunmaktadır. 25-29 yaş grubundan sonra Belçika vatandaşlığının en düşük olduğu yaş grupları %65.5 ile 55-59 ve %33.33 ile 60 ve üzeri yaş takip etmektedir. 25-29 yaş grubunda Belçika vatandaşlığının (55 yaş ve üzeri hariç) diğer yaş gruplarına göre düşük olmasının en önemli nedeni bu yaş grubunda Belçika vatandaşı olmayanların büyük çoğunluğunun gelin veya damat olarak Belçika'ya gidenlerden oluşmasıdır. Evlenerek Belçika'ya gidenlerden Belçika vatandaşlığı olmayanların önemli bir bölümünün Belçika vatandaşlığı ile ilgili başvuruları bulunmaktadır. Bu gruptakilerin Belçika vatandaşlığı ile ilgili süreçleri devam etmektedir. 55 yaş ve üzerinde olup Belçika vatandaşlığı bulunmayanlar ise daha çok ilk gelen işçiler, onların eş ve çocuklarından oluşmaktadır. 55 yaş ve üzerinde bulunan ve Belçika vatandaşlığı bulunmayanların büyük bir bölümü daha önce Belçika vatandaşlığına başvurmadıklarını ilerleyen süreçte de geçmek istemediklerini ifade etmişlerdir. 30-34 yaş grubundakilerin %73.8'nin,

35-39 yaş grubundakilerin %76.5'nin, 40-44 yaş grubundakilerin %75'nin, 45-49 yaş grubundakilerin %75.8'nin, 50-54 yaş grubundakilerin ise %74.3'ünün Belçika vatandaşlığı bulunmaktadır. Türk vatandaşlığının yanında Belçika vatandaşlığının da elde edilmesi, diğer bir ifade çifte vatandaş statüsünün kazanılması Belçika'da yaşayan Türklere açısından önem taşımaktadır. Araştırma grubunun Belçika vatandaşlığını da elde etmenin yararları ile ilgili görüşlerinin dağılımı tablo 10'da yer almaktadır.

Tablo 10: Araştırma Grubunun Belçika Vatandaşlığına Geçmenin Yararları İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Belçika Vatandaşlığına Geçmenin En Önemli Yararları	Sayı	Yüzde
Belçika'daki sosyal haklardan yararlanma	133	27.1
Daha kolay iş bulma	123	25.1
Daha kolay iş yeri açma ve ticaret yapabilmek	63	12.9
Çocuklara daha iyi eğitim imkânı sağlama	44	9
Yerel ve genel seçimlerde seçme, seçilme hakkı kazanmak	29	5.9
Daha iyi bir gelecek	28	5.7
Schengen ülkeleri bünyesinde serbest dolaşım hakkı	15	3.1
Belçika vatandaşı olmayan Türklere göre daha az önyargıya maruz kalma	4	0.8
Belçika vatandaşı olmayan Türklere göre daha az yabancı düşmanlığına maruz kalma ve daha az dışlanma	3	0.6
Cevapsız	48	9.8
Toplam	490	100.0

Araştırma grubuna Türk vatandaşlığını koruyarak Belçika vatandaşlığını da elde etmelerine yönelik olarak "Size göre Belçika vatandaşlığına geçmenin en önemli faydası nedir?" şeklinde sorduğumuz soruya alınan cevapların dağılımının yer aldığı tablo 10'da %27.1 ile Belçika'daki sosyal haklardan yararlanma cevabı ilk sırada yer almaktadır. Belçika, sosyal haklar ve sağlık sisteminin işleyişi bakımından Avrupa'nın en önde gelen ülkeleri içerisinde yer almaktadır. Gerek işsizlik durumunda ödenen işsizlik ücreti, gerekse ekonomik durumu iyi olmayan kişilere yönelik verilen sosyal yardım parası zor durumda olan insanların hayatlarını kolaylaştırmada önemli bir işlev görmektedir. Belçika'nın bu özelliği, özellikle Belçika'da yaşayan yabancılar açısından çok büyük bir anlam ifade etmektedir (Geleceği ve Köse 2009: 226). Çünkü Belçika'da yaşayan yabancı veya yabancı kökenliler arasındaki işsizlik oranları Belçika genel ortalaması veya Belçikalılara göre çok yüksek düzeydedir. Belçika Milli İstatistik Enstitüsü verilerine göre Belçika'daki genel işsizlik oranı %8, Belçikalılar arasındaki işsizlik oranı %7, Belçika vatandaşı olmayanlar arasında %15, Faslılar arasında %27, Türklere arasında ise %29'dur (Wets 2008: 91-92). Araştırma gru-

buna göre Belçika vatandaşlığını kazanmanın en önemli diğer bir faydası ise %25.1 ile daha kolay iş bulmadır. Çalışmamız süresince kendileriyle mülakat yaptığımız, görüştüğümüz kişiler Belçika'daki iş başvurularında Belçika vatandaşı olanların, olmayanlara göre daha şanslı olduğunu ifade etmişlerdir. İşe alımlarda Belçika vatandaşı olmanın tercih sebebi olduğunu, Belçika vatandaşları içerisinde ise, yaşanan bölgeye göre Flamanlar veya Valonlara yönelik pozitif ayrımcılık uygulandığını ifade etmişlerdir. Bunun yanında Belçika'da yaşayan yabancı veya yabancı kökenli işçilerin aynı işi yapan Belçikalılara göre daha az kazandıklarını belirtmişlerdir. Belçika'da yaşayan Türklere göre, Belçika vatandaşlığını elde etmenin faydalarından biride %12.9 ile daha kolay iş yeri açma ve ticaret yapabilme, daha sonra ise sırasıyla %9 ile çocuklara daha iyi eğitim imkânı sağlama, %5.9 ile yerel ve genel seçimlerde seçme, seçilme hakkı kazanmak, %5.7 ile daha iyi bir gelecek, %3.1 ile Schengen ülkeleri bünyesinde serbest dolaşım hakkı, %0.8 ile Belçika vatandaşı olmayan Türklere göre daha az önyargıya maruz kalma, %0.6 ile Belçika vatandaşı olmayan Türklere göre daha az yabancı düşmanlığına maruz kalma ve daha az dışlanma gelmektedir. Türk vatandaşlığının yanında Belçika vatandaşlığını elde etmenin faydaları konusunda görüş bildirmeyenlerin oranı ise %9.8'dir. Çalışmamız süresince kendileriyle mülakat yaptığımız iş yeri sahipleri, Belçika vatandaşı olmanın hem işyeri açma şartları hem de gerekli evraklar ve evrakların temini açısından kendilerine büyük kolaylık sağladığını ifade etmişlerdir. Ayrıca Belçika vatandaşı olmanın, özellikle daha önceki yıllarda, Schengen üyesi ülkeler içerisinde dolaşma kolaylığı sağladığını, bu durumun ise ticaret işi ile uğraşanlar açısından büyük önem taşıdığını belirtmişlerdir (Geleceği ve Köse 2009: 227). Schengen Anlaşması'nın başlıca hükümleri, Schengen'i imzalayan ülke vatandaşlarının bu ülkeler arasında kontrol olmadan serbest dolaşımını, dışarıdan gelebilecek mülteci akınlarına karşı ortak önlemler almayı, Schengen bölgesinin sınırlarında ortak ve tek bir vize kontrolü uygulamayı, ilticacılar konusunda ortak politikalar uygulamayı, suçluların aranmasında güvenlik örgütleri arasında ortak çabaların gösterilmesini ve ticaret alanında bir takım düzenlemeleri içermektedir (Şen ve Koray 1993: 140). Günümüze de ise Schengen üyesi ülkelerin sınırları içerisinde, Avrupa Birliği ülkesi vatandaşı olmayan fakat oturma hakkı olanlarında dolaşım, iş yeri açma ve çalışma şartları, ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, daha kolay bir hale gelmiştir. Belçika'da yaşayan Türklerin T.C. Brüksel Büyükelçiliği kayıtlarına göre %22'sinin Belçika vatandaşlığı dolayısıyla çifte vatandaşlığı bulunmamaktadır. Belçika vatandaşlığı bulunmayan Türklerin Belçika vatandaşlığına geçmek isteyip

istememe ile ilgili görüşlerine baktığımızda Belçika vatandaşlığı bulunmayan Türklerin %57.3'ü Belçika vatandaşlığını da elde etmek istediğini ifade ederken, %18.6'sı istemediğini, %23.3'ü ise bu konuda henüz karar vermediklerini ifade etmişlerdir. Belçika vatandaşlığını da elde etmek istediklerini belirtenlerin büyük bir bölümü Belçika vatandaşlığı için başvuruda bulduklarını, vatandaşlık sürecinin devam ettiğini ifade etmişlerdir.

Sonuç ve Değerlendirme

Misafir işçi olarak, sanayileşmiş Batı Avrupa ülkeleri başta olmak üzere, birçok ülkeye giden ve daha sonra Türkiye'ye geri dönmeyip gittikleri ülkelere yerleşmeye karar veren Türklere Avrupa'nın birçok ülkesinde kalıcı bir Türk nüfusunun oluşmasına yol açmıştır. 1970'li yıllardan günümüze aile birleşimlerinin yapılması ve evliliklerin önemli bir bölümünün Türkiye'den gerçekleşmesi, Avrupa'nın birçok ülkesinde Türk nüfusunun artmasını sağlamıştır. Göçün ilk aşamasında ve ilerleyen dönemlerinde yoğun yaşanan aile birleşimlerinin yerini ise artık "aile kurma" yoluyla göç almıştır. Dolayısıyla günümüzde Batı Avrupa ülkelerindeki Türk nüfusunun artışı doğum oranlarına ve evlilik yolu ile Türkiye'den gelin veya damat olarak gidenlere dayanmaktadır. Araştırmamızı gerçekleştirdiğimiz Belçika'da 1990'lı yıllardan sonra vatandaşlık kanununda yapılan değişiklik ile yabancıların vatandaş olmalarının kolaylaştırılması, çifte vatandaşlığa müsaade edilmesi orada yaşayan yabancılar açısından büyük şans olmuştur. Belçika'da yaşayan Türklere açısından durumu değerlendirdiğimizde, araştırma grubunu meydana getiren 490 kişinin %73.7'si çifte vatandaşdır. Türkiye Cumhuriyeti Brüksel Büyükelçiliği verilerine göre ise Belçika'da yaşayan Türklerin %78'inin çifte vatandaşlığı bulunmaktadır. Bu oran her yıl artarak devam etmektedir. Belçika'nın vatandaşlık konusunda uyguladığı yaklaşım siyasi yaşamda yabancıları ve yabancı kökenlileri önemli bir konuma taşırken anadil, eğitim, kültürel haklar, ayrımcılık ve ırkçılık konularında uygulanan politikaların yetersizliği çeşitli sorunların yaşanmasına yol açmaktadır. Ekonomi alanında yaşanan sıkıntılar, özellikle işe girme ve yaşanan ayrımcılık ve yüksek işsizlik oranı Belçika'daki Türklerin problemlerinin başında gelmektedir. Bunun yanında eğitim, anadil ve kültürel alanda kendi varlığını korumaya yönelik tutum ve davranışların, uyumu olumsuz yönde etkilediği ileri sürülerek gerekli ortamın ve imkânların yeterince sağlanmaması, son dönemde Türkiye'den yapılan evliliklere sıcak bakılmayarak çeşitli engellerin çıkarılarak sürecin uzatılması sorunlarının başında gelmektedir. Belçika'da bulunduğumuz sürede yapmış olduğumuz gözlemler ve mülakatlar sonucunda; Belçika'da yaşayan Türklerin

ekonomik hayattaki etkinlikleri, anadil ve yabancı dil konusunda yaşadıkları sıkıntılar, eğitim alanında yaşadıkları sorunlar, değişen aile ilişkileri, aile parçalanmaları ile ayrımcılık ve ırkçılık konusunda karşılaştıkları sorunların araştırılması gereken konuların başında geldiği tespit edilmiştir.

Açıklamalar

¹ Çalışmanın örnekleme aşağıdaki formül sonucunda belirlenmiştir.

N =Araştırmacının Evreni; d = Hoş Görü Miktarı; n =Araştırmacının Örnekleme;

n_o = Örneklem Genişliği.

$N = 147.488$; $d = 0.05$; $t = 1.96$; $P = 0.5$; $Q = 0.5$

$n_o = t^2 \times p \times q / d^2$

$n_o = 1.96^2 \times 0.5 \times 0.5 / 0.05^2$ den

$n_o = 3.84 \times 0.5 \times 0.5 / 0.06^2 = 0.96 / 0.0025 = 384$

$n = n_o / (1 + n_o / N)$

$n = 384 / (1 + 384 / 147488) = 384 / (1 + 0.0026) = 384 / 1.0026 = 383$

² Kuzeyinde Hollanda, doğusunda Almanya ve Lüksemburg, güneyinde Fransa, batısında Kuzey Denizi bulunmaktadır. 32.545 km² yüz ölçüme sahip olan ülkenin 2007 yılı itibarıyla nüfusu 10.584.534'dür (www.statbel.fgov.be.)

Kaynaklar

Akgündüz, Ahmet (2007). *Labour Migration from Turkey to Western Europe, 1960-1974. A Multidisciplinary Analysis*. Amsterdam: Amsterdam University Pres.

Castles, Stephen ve Mark J. Miller (2008). *Göçler Çağı, Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketler*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yay.

Eker, Süer (2009). "Avrupa Birliği'nin Yeni Mottosu 'Farklılıkta Birlik' ve Türkçenin 'Farklılıkta Birlik' teki Yeri". *bilig* Bahar (49): 35-58.

Geleceği, Cahit ve Ali Köse (2009). *Misafir İşçilikten Etnik Azınlığa Belçika'daki Türkler*. Ankara: Phoenix Yay.

Gitmez, Ali (1983). *Yurtdışına İşçi Göçü ve Geri Dönüşler: Beklentiler... Gerçekleşenler...* İstanbul: Alan Yay.

İçduygu, Ahmet ve E. Fuat Keyman (2000). "Globalleşme, Anayasallık ve Türkiye'de Vatandaşlık Tartışması". *Global Yerel Eksende Türkiye*. E. Fuat Keyman ve A. Yaşar Sarıbay Der. İstanbul: Alfa Yay. 171-187.

- Jacobs, Dirk, Phalet Karen ve Marc Swyngedouw (2008). "Political Participation and Associational Life of Turkish Residents in the Capital of Europe". *Turkish Immigrants in the European Union Determinants of Immigration and Integration*. Refik Erzan and Kemal Kirişçi Eds. London and New York: Routledge. 121-139.
- Kartal, Filiz (2001-2002). "Liberal And Republican Conceptualizations of Citizenship: A Theoretical Inquiry". *Turkish Public Administration Annual*, Vol. 27-28: 101-130.
- Kymlicka, Will (2004). *Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay.
- Lesthaeghe, Ron (2000). "Transnational Islamic Communities in a Multilingual Secular Society". *Communities and Generations Turkish and Moroccan Populations in Belgium*. Ed. Ron Lesthaeghe. Belgium: VUB press.1-57.
- Martiniello, Marco (2007). "Les études migratoires et ethniques en Belgique francophone: repères historique et nouveaux enjeux". *Immigration et intégration en Belgique francophone*, Marco Martiniello. Eds. Andrea Rea et Felice Dassetto. Louvain-la-Neuve: Bruylant-Academia. 11-19.
- Pilancı, Hülya (2009). "Avrupa Ülkelerindeki Türklerin Türkçeyi Kullanma Ortamları, Sürdürebilme İmkânları ve Koruma Bilinçleri". *bilig* Bahar (49): 35-58.
- Özkazanç, Alev (2009). "Toplumsal Vatandaşlık ve Neo-Liberalizm Sorunu". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* Cilt 64 Sayı 1: 247-274.
- Şen, Faruk ve Sedef Koray (1993). *Türkiye'den Avrupa Topluluğu'na Göç Hareketleri*. Ankara: Elit Yay.
- Unat, Nermin Abadan (1975). "Akdeniz Ülkelerinden Yurt Dışına İlgöçü". *Göç ve Gelişme: Uluslararası İşçi göçünün Boğazlıyan İlçesindeki Etkileri Üzerine Bir Çalışma*. Nermin Abadan Unat vd. Ankara: Ajans Türk Matbaacılık Sanayi.
- Yurtdışı Göç Hareketleri ve Vatandaş Sorunları* (1973). Ankara: Dışişleri Bakanlığı Ekonomik ve Sosyal İşler Genel Müdürlüğü.
- Wets, Johan (2008). "The Turkish Community in Austria and Belgium: The Challenge of Integration". *Turkish Immigrants in the European Union Determinants of Immigration and Integration*. Refik Erzan and Kemal Kirişçi (eds.). London and New York: Routledge. 81-96.

Dual Citizenship Enforcement towards Turkish People Living in European Countries: The Sample of Belgium

Cahit Gelekçi*

Abstract

Approximately half a century has passed since the first labor immigrants were sent from Turkey to work in European Countries. At first, labor immigrations were considered temporary. However, in the course of time, this went beyond what was initially planned. While some Turkish laborers returned to their home countries, others decided to settle in the European countries they had emigrated to. The settling laborers faced many difficulties related to education, language, employment, and enforcements concerning citizenship and dual citizenship. With the scope of the field research held between August 2008 to August 2009 in Belgium, this study attempts to present Belgium's attitude towards dual citizenship in general and towards Turkish settlers' dual citizenship in particular as well as the number of Turkish people holding dual citizenship in Belgium.

Keywords

Dual citizenship, Turks in Belgium, immigration, labour immigration, Belgium.

* Assoc. Prof. Dr., Hacettepe University, Faculty of Letters, Department of Sociology / Ankara
gelekci@hacettepe.edu.tr

Практика бипатризма в отношении турков, проживающих в европейских странах на примере Бельгии

Джахит Гелекчи*

Аннотация

Со времен первых потоков рабочей силы из Турции в страны Европы прошло около полувека. Со временем данный процесс миграции рабочих, который вначале рассматривался как временное явление вышел за пределы всех планов и ожиданий. В то время как часть турков-гастарбайтеров вернулась обратно в Турцию, другая часть решила остаться в стране своего пребывания. Невозвратившиеся на родину турки имеют целый ряд проблем в рамках указанного процесса. Самые главные проблемы связаны с вопросами образования, языка, занятости и предпринимательством, а также гражданством и двойным гражданством. Это исследование в рамках данных, полученных на основе полевого исследования в Бельгии, проведенного в период с августа 2007 года по август 2008 года, рассматривает бельгийскую практику, связанную с применением гражданства и ее подход к двойному гражданству, а также положение турков, имеющих двойное гражданство в этой стране.

Ключевые слова

Бипатризм, турки Бельгии, миграция, миграция рабочих, Бельгия.

* Доцент доктор, Университет Хажеттепе, факультет литературы, кафедра социологии / Анкара
gelekci@hacettepe.edu.tr